

Jókai Mór: A zsolcai hős

Kikből támadt az a vitéz honvédsereg?

Értelmes hazafiak, ügyvédek, iskolaviselt tanulóifjak, orvosok, kereskedők, mérnökök, iparosok sorakoztak a háromszínű zászló alá a földművesek fiai közé, s azt mondták: csak puskát adjatok nekünk, azonnal katonák vagyunk.

Hogy nevettek ezen a régi rendszer okos emberei, akik úgy tudták a dolgot, hogy egy ember meg egy puska még nem egy katona; annak előbb még egy esztendeig kell riktájt állni, négy esztendeig idegen országban lakni, hat esztendeig rapportra járni, nyolc esztendeig masírozni tanulni, tíz esztendeig német szóhoz szokni, csak azután mondhatni el róla, hogy ez már katona.

Hát még ahhoz, hogy valaki katonatiszt legyen: hadnagy, százados, őrnagy, ezredes. Az kerül még csak nagy időbe, tenger tudományba. Hogy tanulhatná azt meg a jámbor magyar ember, akit sohasem tanítanak erre?

És azután mégis úgy lett: amint annak a magyar fiúnak puskát adtak a kezébe, mindjárt katona lett abból; némelyiknek puskát sem adtak, csak kaszát, és azzal is jó katona lett.

Csoda biz ez. De a hazaszeretet tud még csodatételekhez. Azok között, kik a nyugalmas polgári élet pályát a kard tetteiért elhagyták, egyik legkitűnőbb bajnokunk volt Gózon Lajos.

Ügyvéd volt Pesten. Együtt jártunk iskolába. Ott is mindenki úgy ismerte, mint nemes kedélyű szelíd ifjút.

Midőn a nemzet önvédelmi harcra kényszerült, egy önkéntes csapat vállalkozott pesti értelmes fiatalokból a megtámadott haza védelmére: Gózon is e csapattal ment el. Nem kalandot, nem új pályát kerestek ők, csak a haza segélykiáltására ragadtak fegyvert, mint ahogy fegyverhez kap minden jó gyermek, aki apját, anyját hallja segélyért sikoltani.

Azonban a sors rendelkezett az eltávozottal.

Manswört alatt rohamra kellett volna menni az ellenféltől megszállt helység ellen, melyet erős ütegek védtek, s a halálos vállalat megszerkeszteté a legelszántabb katonák szívét is.

Ekkor a fiatal ügyvéd, a katonai hírral nem bíró Gózon Lajos kiragadta a zászló tartó kezéből a nemzeti lobogót, „Utánam barátim, éljen a haza!” kiáltá, és nekirohant a zászlóval az ellenség ütegének; s a példáján fellelkesült csapatok elszántan vetették magukat bele az ellenfél kartácstüzébe.

Őt minden golyó kikerülte, pedig tudjuk, hogy azok nagyon fel szokták keresni azt, aki zászlóval jár a kezében.

Ilyen férfit nem volt szabad visszabocsátani az íróasztalhoz. A vezérek ottmaraszták, tisztí rangra emelték; s ott azután ahány csatában megjelent, annyi érdemet keresett magának: csupa érdemekért, nem pártfogoltatásból, őrnagya lett egy vitéz zászlóaljnak.

Július 2-án és 11-én a háromszor visszafoglalt ácsi erdő tanúskodik Gózon hősi elszántságáról. Ahány szál fája van annak az erdőnek, mindenik lehetne egy sírfejfája ott elhullott magyar és osztrák vitézeknek.

Következett ama hírhedett körvonulása a felső magyar hadseregnek Komáromtól a Tiszáig, mely két világhatalom hadseregei között annyi hősiességgel hajtatott végre.

Alig múlt el nap csatározás, elő- és utóhadak összeütközése nélkül; ezek voltak a hétköznapiak: néha aztán egy-egy ünnep is jött közbe, teljes ütközet napja.

Ilyen harci ünnep volt július 26-a a Sajó vizénél.

Tseodajeff orosz tábornok húszezer emberrel, azok között huszonöt század lovas, sietett a magyar hadsereg balszárnyát megtámadni. E balszárnyat a 7-ik hadtest képezte Pöltenberg vezénylete alatt; alig több ötezer embernél. Tehát egy: négy ellen.

A Sajó vize feküdt közöttük.

Az ütközetet jobbra a tüzérség vívta. Tseodajeff negyvennyolc ágyút vontatott elő a Sajó jobb partján, hol a folyam kigyózó területei, sűrű csalittal borítva, kedvező előnyt nyújtottak neki ütegeit észrevétlenül közelebb tolni a magyar hadálláshoz.

Egy ilyen orosz üteg, két zászlóaljtól és egy szotnya kozáktól fedezve, egész Alsózsoltáig felnyomult a parti berkek oltalma alatt, s onnan egyszerre váratlanul megnyitotta a gyilkos tüzelést a hadseregnek egyik szemközti ütege ellen.

Azon üteg tüzérei csaknem gyermekek voltak még. Csak most váltak meg az iskolától, hol éppen annyit tanultak a matematikából, amennyi elég arra, hogy valaki tüzér legyen vele.

Gózon Lajos, a 66-ik zászlóalj őrnagya, az orosz üteg veszedelmes működését látva, mely a balszárny állását ingatottá tevé, sietett tábornokát figyelmeztetni, s egyúttal fölkérni, hogy engedje neki az orosz üteget szuronnyal kivetni helyéből.

A tábornokválasza az volt, hogy neki a fővezér parancsa ellenére nem szabad a Sajó jobb partjára hadoszlopokat vezényelni; nem is vállalhatja a felelősséget ily vérontó vállalat áldozataiért magára.

A kis fiúk ütegeből pedig már két ágyú a földön feküdt, a harmadiknak a kerekei sérülve voltak már, a szegény kis fiúkat egyiket a másik után hurcolták el holtan, összezúzottan az ágyúk mellől. – Gózon Lajos nem nézhette ezt; átadta a zászlóalj vezényletét a legidősebb századosnak, kijelentve, hogy ő maga saját felelősségére önként vállalkozókkal fog támadást intézni az orosz üteg ellen.

Azzal elindult lóháton gázlót keresni a Sajóban. Mikor azon szerencsésen áthatolt, keresztüllovagolta a Sajó partján elterülő erdőt, egész odáig, ahonnan az orosz üteg állását kikémlelheté. Ezzel visszalovagolt zászlóaljához.

– No, most, fiúk! – szolt hozzájuk. – Akinek a hazája élete kedvesebb, mint a magáé, az jöjjön velem.

De az ily szóra aztán az egész zászlóalj vele akart menni.

– Elég lesz egy század! – mondá Gózon: s kiválasztva egy századot, míg a másikat csatárláncre osztva a Sajó bal partján elhelyezé. Egy század két zászlóalj ellen, meg egy lovas kozák szotnya ellen, egy ágyúüteg megtámadására! Nevetnének a hadtudomány vénei, ha valaki ezt tanácsolná nekik.

Nálunk volt, aki megtette.

A Sajóhoz érve a kis csapat azt kérdező: hogy megyünk itt át? – Hát csak így, ni! – mondá Gózon, s leugorván a lováról, egy beteges fiú kezéből kivette a puskát, s beleugrott a vízbe, s a kikeresett gázlónak indult: – Itt a híd, fiúk; utánam, aki magyar, és szereti hazáját!

Perc múlva a kis csapat hónaljig érő vízen át gázolva, eltűnt a jobb parti erdő árnyékában.

És most azután csendesen, óvatosan előre a bokrok között; nem szól más, csak a nyugtalan szívdobogás, nincs más parancsszó, csak a szemek intése. A kis csapat egyedül áll az ellenség táborának szívében, minden segélytől távol, egyedül saját szuronyára bízva.

Már előtte az ellenség, mely jelenlétét nem is sejtí. Gondolni és végrehajtani csak egypercnyi idejük van.

Hanem az dicsőséges perc volt.

– Szuronyt szegez, és előre! – hangzott Gózon Lajos szava, s abban a pillanatban, mint martalékára a sas, csapott le az orosz ütegre a maroknyi önkéntes csapat, s abban a percben le volt ölve minden tüzer, beszegezve minden ágyú, egy sortüzeléssel szétriasztva a fedezet. E perc el lett döntve a nap sorsa.

Amilyen bátran keresztülvíve a hősi merénylet, oly nagyszerű lett annak eredménye: az orosz csatarendben nagy zavar támadt; azt hitték, a magyar hadsereg gázlóra találván, őket oldalba fogta; hirtelen megszüntették a tüzelést az egész vonalon, s azzal Tseodajeff felhagyott a csatával, s távol a Sajótól táborba vonta seregét.

És mindebben egy maroknyi kis csapaté volt az orosz lánrész, s annak vezetőjéé, ki egy év előtt még ügvéd volt.

Maguk a vezérek is elismerőleg híresztelték Gózon Lajosnak e bátor tettét; a sikerdús kivitelért a fővezér ott a helyszínén alezredessé emelte őt, s az összes táborkar előtt megölelé, így szólva hozzá: – Önben ismét a manswörti és ácsi hőstre ismerék.

Néhány nap múlva a nyíradonyi főhadiszálláson augusztus elsején kelt vitéségi bizonyítvány adatott át Gózon Lajosnak. Ideírom azt egész terjedelmében: más jutalmat úgysem adhatunk hőseinknek, mint azt, hogy neveiket megkoszorúzzuk. „Bizonyítvány. – Második rangú érdemjelre ajánltatik Gózon Lajos őrnagy s 66-ik zászlóalj-parancsnok úr, ki hazája iránti buzgó szeretetből és tántoríthatatlan hű ragaszkodástól ösztönözve, f. é. július 2-dik és 11-én Komáromnál az ácsi erdőben, s 26-ikán a Sajóvonalon küzdött csatában, példás és harcias

viselete, hősiessége és halált megvető kitartása által, vitéz jellemének kitűnő jeleit adá. Legszebb feladatomból és kötelességemnek tartom – addig is, míg ezen hősnak melle érdemrenddel díszesíthetnék, a méltányló haza nevében ezen elismerést nyilvánító vitézségi bizonyítványt kézbesíteni. – Kelt a nyíradonyi főszálláson. Augusztus hó 1-jén 1849. A fővezér Görgei Arthur. (P. H.)”

Íme, egy magyar hős életéből egy lap, mely életpályájában piros betűkkel van nyomtatva.

A harcok ideje alatt a munkáspolgárból az lett, amivé kell tudni átalakulni minden hazafinak: derék katona.

S a harcok lejártával a vitéz katonából ismét az lett, amivé kell tudnia átalakulni minden katonának: munkás, hasznos polgár. Akkor tudta fegyverrel szolgálni hazáját, jól, híven, önfeláldozólag.

Most tudja szolgálni hazáját ésszel, munkával, szintoly jól, szintoly híven, szintoly önfeláldozással.

Ez az én eszményképem egy magyar honvédről.

Ez az én eszményképem egy magyar polgárról.